

Reformy vězeňské v Belgii.

F. Berka.

O letošním sjezdu soudně-lékařském v Bruselu seznal jsem z blízka tamní reformy vězeňské. Na poli tom kráčí Belgie v popředí mezi civilisovanými státy; zde uskutečňovány jsou ve velkém měřítku požadavky kriminalistů, které jinde až dosud zdály by se theoretickými ideály bez možnosti uskutečnění. Nebude bez zajímavosti poněkud s nimi se seznámiti i u nás, kde právě se chystá právníký svět ku změnám trestního zákona.

Důležitou známkou reforem oněch je, že obracejí pozornost zejména k oné kategorii provinilců, která stojíc ze stanoviska přičetnosti uprostřed mezi individui normálními a mezi zločinci vysloveně choromyslnými dosud nebyla od žádné z nich přesněji odlišována. Pro naše poměry je vůbec novinkou význačná úloha, která v reformách těch součinnosti lékařské připadá.

Odůvodnění reforem spočívá v následujících myšlenkách:

Nynější poměry vězeňské nejsou uspokojivé; vězení jakožto nástroj, jímž zločince chceme napravit a udělati z něj řádného člena lidské společnosti, se neosvědčuje.

Vězení mezi 4 zděmi více škodí než prospěje, zvlášt zmíněné svrchu kategorii »abnormálních« lidí. Kategorii tu, z níž se rekrutuje mnoho nepolepšitelných vagabundů a »zpětných« zločinců (recidivistů), možno charakterisovati jako lidi (nenáležející ani mezi normální, ani mezi choromyslné) z třídy individuí degenerovaných, duševně zchátralých, alkoholiků, morfinistů, kolkainistů, jimž obyčejně se přisuzuje zmenšená přičetnost, aneb jiné polehčující okolnosti při spáchání trestného činu. Pobyt ve vězení působí na vězně ty vlivem sklíčováním, duševně neblahým; zvyká je zahálce, protože znemožňuje jim obírat se vlastním zaměstnáním.

Dle materiálu belgického náleží asi polovina obyvatelů věznic do této skupiny »abnormálních« zločinců.

Aby se zjednálo nápravy ve vězeňství, třeba přihlížeti k jádru věci, a nelekat se ani radikálních změn trestního zákoníka.

Trestní zákon vychází z předpokladu, že za viny patří vinníku trest. Trest je odplatou; současně odstraňuje a působí tedy co polepšující prostředek.

Ježto se však vězení jako polepšovací prostředek nevalně osvědčilo, lze na poměry ty použití i theorie jiné:

Společnosti lidské náleží hájiti se vůči individuí, rušícím její řád. Mezi individua společnosti nebezpečná náleží zločinec, a je nutno jej co »protispolečenskou« bytost učiniti neškodným. Je-li činnost zločincova výronem choré psychy, nutno jej uzdravit; není-li uzdravení možno, pak nezbyvá než jej vyloučiti ze styku s ostatními.

Tato theorie čítá více stoupců než theorie odplaty za čin

spáchaný. Dle ní slouží vězení co sociální ochrana, chránící společnost před antisociálními bytostmi, t. j. zločinci.

Ze stanoviska ochrany společnosti nemůže však býti při výměře trestu směrodatnou pouze spáchaná porucha zákona a její důsledky. Nutno přihlížeti k tomu, zda provinilec svou konstitucí znamená nebezpečí pro společnost čili nic. Kdo zůstává stálým nebezpečím, nemůže býti z vězení propuštěn na svobodu, nýbrž musí býti vězněn; vězení má za úkol polepšiti a znovu vychovati zločince.

Dosud tohoto stanoviska soudnictví plně nesdílí. Naopak viník bývá odsouzen do vězení na dobu pevně stanovenou; její délka je úměrnou k hodnotě spáchaného činu. Duševní kvality provinilcovy, větší či menší pravděpodobnost, zda se polepší, hrají při výměře trestu roli jen podružnou. Stejně po vypršení vazby je vězeň propuštěn z vězení bez ohledu na to, zda se stal lepším či horším, zda je více či méně nebezpečným svému okolí.

Statistika učí, že propuštění vězni sotva vrátili se po odpykání trestu do dřívějších poměrů životních, často páchají nové trestné činy; děje se to zejména proto, že lidé ti odvykli obtížím boje existenčního a práci; na svobodě neví, jak by řádným způsobem žít bytí uhájili, a chápou se proto cesty zločinu. Ještě více disponují k zločinu lidé abnormální s příčteností zmenšenou, tedy s polehčujícími okolnostmi. Společnost trestajíc pro tyto polehčující okolnosti lidi abnormální mírněji než lidi normální v analogických případech, chrání se vůči většímu nebezpečí méně než vůči menšímu.

Převrácení obvyklého principu (t. j. proti většímu nebezpečí menší ochrana a naopak) u lidí abnormálních, nemůže býti účelným; nucený pobyt lidí těch musí spíše býti prodloužen, než zkrácen, a bude nutno jej užít k jich polepšení neb vyléčení. Doba nuceného pobytu má záviseti od duševní situace provinilcovy a nikoliv od spáchaného činu; detence budiž individuálně upravena, aby moralita mohla se zdárně vyvinouti, aby též lidé ti naučili se ve vězení práci, odpovídající jich vlohám. Propustiti jest lidi abnormální teprve, až stanou se zase bytostmi způsobilými pohybovati se volně ve společnosti lidské.

Zvláštní výchovný význam nutno ve vězení přičítati práci; ovšem třeba ji individualisovati dle sklonu a předvzdělání jednoho každého. Kdo neumí vydělávati si chleba neznae řemesla neb jiného zaměstnání, tomu budiž poskytnuta příležitost, aby se ve vězení něčemu naučil.

Toto jsou motivy belgických reforem. Reformy odnáší se k různým odvětvím služby justiční (vedle zajímavých nás zde zařízení vězeňských je jednou z nich též zřízení kriminologického ústavu ku pěstování vědecké policie, thema to pro ČSR stejně aktuální). Uskutečňuje je v nejnovější době známý i u nás ministr Vanderfelde.

Reformy vězeňské jsou založeny na studiu choromyslných zlo-

činců a zejména na studiu vězňů, náležejících do skupiny abnormálních individuí. Uplatňují se tu názory kriminálních anthropologů západních, že je především třeba znáti podstatu bytosti zločince, chceme-li působiti k jeho zlepšení.

Ottolenghi, profesor soudního lékařství v Římě, praví:

»Dokud panovalo mínění, že zločinec je obyčejným (normálním) člověkem, nemusela se pociťovati potřeba odborných znalostí, které by ve styku se zločincem sloužily k jeho hlídání, k jeho zkoumání a k zákonodárným projektům zločince se týkajícím.

Kdyžtě však byly už konstatovány vlastnosti, zvyky a špatnosti, které zločinné individuum a zejm. vrozeného zločince vzdalují daleko od průměrných lidí ostatních, musí zločinec býti znám funkcionářům, kteří ve styku s ním ztráví celou dráhu úřední.

Je třeba, aby zejména právníci, obírající se přípravou zákonů a vydávající opatření proti zpětným provinilcům, vycházeli ze znalosti povahy zločinecké.«

Podobně soudí Lacassagne v Lyonu, že moderní soudní lékařství má se obíratí spíše se zločincem, než — jak tomu bylo dřív — se zločinem; že třeba podstatu zločince studovati a poznávati.

Reformy vězeňské staví poměry belgické na novou basi, jinde prakticky neprovedenou.

Počátek jejich sahá do r. 1905, kdy ve věznicí Brusselské založena zvláštní anthropologická laboratoř. Úkoly její byly jen theoretické: vězňové pozorování a vyšetřování; tak shromáždován prozatím statistický materiál, t. j. data kriminologická, sociologická a anthropologická.

Zkušenosti získané byly pohněhlu upotřebeny i pro praxi: pro interní potřebu trestnic, nebo pro vyšetřující soudce; tomuto skýtaly materiál, hodnotící vězně ve vyšetřovací vazbě.

Od nalezených vlastností anthropologicko-psychiatrických byl další krok ke třídění vězňů; tak oddělení lidé normální (ve smyslu právním úplně příčetní) od ostatních vězňů, jichž příčetnost byla poněkud zmenšena. Ukázalo se, že těchto byla většina.

Dle vztahu bytosti zločinecké ke spáchanému zločinu daly se rozeznávati 3 skupiny: 1. individua, na něž působilo pouze, či aspoň většinou sociální prostředí (milieu); z prvních (= pouze soc. prostředí) stali se zločinci náhodní, z druhých (= většinou prostředí) příležitostní; 2. individua, podléhající kombinovanému působení sociálních momentů a působení poruch jich bytosti; z nich stanou se v prvním řadě zločinci ze zvyku, anebo dále zločinci degenerovaní; 3. zločinci, u nichž vlivy okolí nepůsobily na spáchání zločinu, ten rozhodly jediné vady a poruchy vlastní bytosti; to jsou zločinci, jež nutno počítati mezi morální insani, anebo jako nejzazší hranici mezi zločince vysloveně choromyslné.

Přihlížíme-li k možnosti nápravy u vězňů, tu chovají se skupiny ty následovně: v 1. kategorii nalézají se individua, která se dají

přízpusobiti sociálním poměrům v životě, běží o skupinu polepšitelných zločinců (odvislých jen od sociálního prostředí); v 2. kategorii jsou částečně přízpusobitelní, t. j. částečně polepšitelní; s 3. kategorií nelze ve společenském životě nic počítí, tedy nepolepšitelní.

Činnost laboratoří anthropologicko - psychiatrických obdržela zákonný podklad r. 1920; z pracoven theoretických, sbírajících původně jen statistický materiál, stala se t. r. ustanovením zákona ve všech větších vězeních (9 v zemi) psychiatricko-anthropologická oddělení, vypravená zvláštní právomocí. Oddělení podřizena lékařům, kterým náleží studovati vězně, tříditi je, a rozhodovati dle toho o způsobu (formě) uvěznění.

Program jejich činnosti dá se shrnouti takto (dle Vervaecka, přednosta anthropologického oddělení v Bruselu):

»Anthropologická (lékařská) oddělení věznic mají výchovné a mravní vlivy vězení koncentrovati speciálně na provinilce polepšitelné (lidi normální); mají z nich utvářeti zdárné členy společnosti tím, že je naučí, zvyknou a zdokonalí v nějakém zaměstnání.

Oddělení ta pečují o nemoci a poruchy duše a těla, studují jejich vztahy ku spáchanému trestnímu činu a hledí je léčiti; spolupůsobí, aby trest byl individualisován tím, že jej upraví dle inteligence a vlastností trestaného.

Současně provádí činností svou důkaz, že velmi mnoho »zpětných« provinilců (recidivistů) náleží ve smyslu kriminální anthropologie mezi nepolepšitelné a nevyhléditelné; že je třeba individua ta vyloučiti ze styku se společností na delší dobu či doživotně.

Psychiatrická oddělení v praxi zasahují značně do vězeňské administrativy a dávají do budoucna podněty k novým projektům reformním.

Zkoumání delinquentů děje se dle zákonných norem; jemu podléhají všichni, kdož byli vícekrát trestáni; z poprvé trestaných pak oni, u nichž doba odsouzení není kratší než 3 měsíce. Vyšetření děje se dle obšírného plánu (dotazníku), jemuž připojen návrh na reformu věznění; výsledek podává se písemně přednostovi věznice. V týdenních schůzích vězeňské komise referují lékaři o poznatcích osobních, prohlubují své názory, a společně s ostatními účastníky rozhodují.

Personál oddělení sestává z 1—2 lékařů (zejména psychiatrů), 1 síly kancelářské, a 1—2 pomocníků ošetřovatelů. Sídlem oddělení je 9 hlavních věznic země; odtud rozšiřují ony svou administrativní činnost na všechny malé trestnice venkovské. Případy z venkova posílají se do centrál k vyšetření, a vrátí se zpět s direktivami pro pobyt v malé věznici.

Iniciativa pro všechny vychází z Bruselu, kdež zřízen poradní sbor. Předsedou jeho je lékař-ředitel anthropologického oddělení tamní věznice; zastoupeno je ministerstvo spravedlnosti, fakulta lékařská s profesory soudního lékařství a psychiatrie, dále vědy tech-

nické. Úkolem sboru je vědecká kontrola režimu vězeňského a organisace práce ve věznicích.

Uplatnění názorů tak od dosavadní praxe se lišících přináší se bou změny v organisaci a úpravě věznic, jakož změny v příslušném zákonodárství.

Co se prvního týče, tož již nyní je věznice v Merxplas u Antverp současně zemědělskou kolonií, v níž vězňové obírají se poľními pracemi. Zde bude zřízeno též zvláštní oddělení pro vězně stížené padoucnici; vedle toho i oddělení pro tuberkulosní vězně ve formě jakési léčebny (sanatoria). Ještě odvážnější projekty v budoucnosti obírají se: zřízením vězeňského chorobince pro vězně vysokého věku, zejména stížené chronickými chorobami; založením věznic, majících sloužiti co léčebny pro pijáky, morfinisty a kokainisty (kteréžto zvyklosti jsou v Belgii značně rozšířeny). Konečně mají se zříditi zvláštní trestnice a venkovské kolonie s přísným režimem pro nenapravitelné a nevyléčitelné »zpětné« provinilce.

Pro vězně vyslovené choromyslné, s nimiž těžko v našich poměrech víme si rady, ježto do ústavu choromyslných nelze je vřadit mezi ostatní nemocné, a do věznic nepatří, zřízeno jednak v ústavě v Tournai zvláštní oddělení choromyslných vězňů (nepokojných); v Rechheimu umístění ve venkovské kolonii zas oni choromyslní pacienti, kteří nejsou okolí svému nebezpečni (klidní).

V zákonodárství vedou poměry ty k instituci t. zv. neurčitého odsouzení. Svrchu zmíněný kongres v Bruselu obíral se otázkou tou a na návrh bruselských státních zástupců a soudců vyslovil se pro následující změnu tamního zákona:

»Stává-li důvod k domněnce, že provinilec je abnormálním, může jej soudní dvůr místo odsouzení dáti na pozorování psychiatrickému oddělení věznic.

Bylo-li pak rozpoznáno, že provinilec je bytostí abnormální, může soudní dvůr naříditi jeho okamžité internování v odborném ústavě vězeňském«.

Otázkou, kdy má neurčitá doba uvěznění skončiti, obírá se komise, v níž spolu rozhodují vedle úředníka soudu lékař a úředník věznic. (Příznávají se tu soudním lékařům práva velmi významná.)

Ježto u mladistvých individuí panují poměry obdobné jako u lidí abnormálních po stránce zmenšené přičetnosti, navrhuje se pro ně též neurčité odsouzení s pobytem ve vzdělávacím ústavě (vězeňské škole), jako u abnormálních. Individua od 16 do 21 let, na místo odsouzení do vězení neb k peněžitému trestu, mohou býti dána k dispozici vládě; jsou pak ponechána ve vězeňské škole neurčitou dobu, nepřesahující však 25. rok jejich věku. o

Školy toho druhu zřízeny v Gentu (vězeňská škola průmyslová) a v Merxplas u Antverp (zemědělská škola vězeňská). Tak mohou mladiství provinilci, propuštění z věznic, snáze zabratí platná

místa ve společnosti lidské, ježto vycházejí z věznice obohaceni novými a praktickými vědomostmi.

Současně organisuje se veškerá práce vězeňská. To však se neděje šablonovitě, nýbrž dle individuality zaměstnaného, napomáhají tu psychiatrická oddělení, která usuzují, jakého druhu práce a jak mnoha je vězeň dle svých normálních a pathologických vlastností schopen. Zejména ve vlastním řemesle dána je vězni příležitost se zdokonaliti. Proto je vězení dobrou školou i pro povolání věžňovo.

Viděl jsem stavbu velké stolařské dílny ve věznici bruselské, na níž pracovalo asi 40 věžňů za vedení stavitele-věžně; dozor konali pouze 2 hlídači. Práce vykonává se tu v podobných poměrech, jako na svobodě. Tím odpadá pečeť jednotvárnosti, kterou se dosavadní zaměstnání věžňů ve věznicích vyznamenávalo, a která není výchovným účelům práce na prospěch.

Bylo mi řečeno v Bruselu, že tamní věžňové si nepřejí leč pracovati; odejme-li se jim práce, platí to za trest.

Odměna řídí se dle skutečné hodnoty práce vykonané. Výtěžek dělí se na 5 dílů: jeden ponechá si stát co náhradu vydání vzniklých s vydržováním věžně, druhý slouží k odškodnění spáchané škody trestním činem; třetí kryje výlohy za učení věžňovo, čtvrtým lze věžni zlepšiti si životní poměry v trestnici. Pátou část obdrží pro sebe a rodinu opouštěje vězení.

Vězeň má z uvěznění prospěch; je přidržován k práci, naučí se leccčemu novému, neb aspoň zdokonalí ve starém, vydělá sobě i rodině peníze, a není, když vyjde na svobodu, veřejné dobročinnosti tak na obtíž, jako doposud.

Jak viděti, ulehčují reformy belgické napravitelným věžňům návrat do společnosti; abnormální individua léčí a polepšují; nenapravitelné recidivisty činí neškodnými neobmezeným odsouzením. Pro zdar reforem takových je nutným předpokladem vědecké studium individuality věžňovy, o jehož důležitosti — i u nás za dnešní doby — netřeba šířiti slov.

Hovorná.

Škoda způsobená maďarskými Karlisty. (Námět k diskusi.)
Mezi karlisty maďarskými je řada osobností, které mají své statky na Slovensku, z nich jsou někteří velmi významní latifundisté (Andrássy, Rakovszky atd.). Karlisté nepopřítelně způsobili našemu státu škodu tím, že pro nepokoje v Uhrách byl nucen náš stát mobilisovati. Hned při počátku mobilisace vyskytly se hlasy, že statky karlistů budou konfiskovány ve prospěch našeho státu. Konfiskace vyžadovala by trestní výrok a tento by se dal těžko provésti o cizích příslušnících, kteří jednali na území svého domovského státu, neboť dle daného stavu věcí trestní právo týká se jen tuzemska a ciziny